

Bouwen aan de inclusieve energietransitie

Een verkenning in opdracht van Duurzaam Door
(RVO 2020)

Energie armoede

Vaak gehanteerde definitie voor energie armoede in Nederland:

“Huishoudens die meer dan 10% van hun besteedbaar inkomen kwijt zijn aan het adequaat verwarmen van hun woning.”

- In Nederland gaat het om +/- 750.000 huishoudens;
- Verdubbeling van dit aantal dreigt in de komende 10 jaar.

Gevolg:

- Toenemende armoede;
- Ongezonde leefomstandigheden (CO2, tocht en vocht);
- Uitzichtloze situatie m.b.t. uitdagingen energietransitie
- Etc.

“this has involved asking households whether they can afford to heat their home, pay utility bills on time, and live in a damp and rot free home.” (November 2019, H. Thomson)

Aanpak energie & armoede

Landelijk diverse aanpakken waarin huishoudens coachend worden geholpen bij energie besparen.

- Inzet energiecoaches (vrijwillig/betaald);
- Tips en advies;
- Gratis maatregelen (tot +/- €50,-);

Voornamelijk geïnitieerd vanuit Fysiek Domein

Het wiel van sociaal werkers opnieuw uitgevonden...

Risico's van deze aanvliegroete

Gerommel in de marges

- Een tochtstrip helpt niet tegen gaten in het dak;
- Eén ledlamp vervangen terwijl huis vol staat met energieslurpende apparatuur;
- Als energiebesparing rendeert, dan zou elke euro een waardevolle investering tegen armoede.

“Hoe serieus nemen we deze uitdaging binnen de energietransitie?”

Tip van de ijsberg

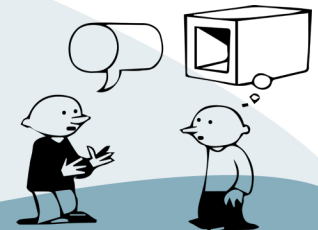
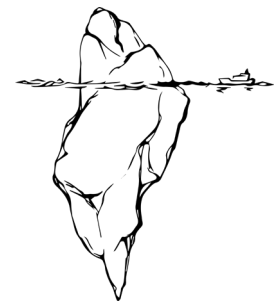
- Alleen de assertieve top van de minima meldt zich aan;
- We missen de mensen die het echt nodig hebben;
- Geen grip op dreigende armoede, particuliere arme en particuliere verhuur.

“Waarom zoeken naar doelgroep terwijl we die vanuit schuldhulpverlening al in beeld hebben?”

Miscommunicatie

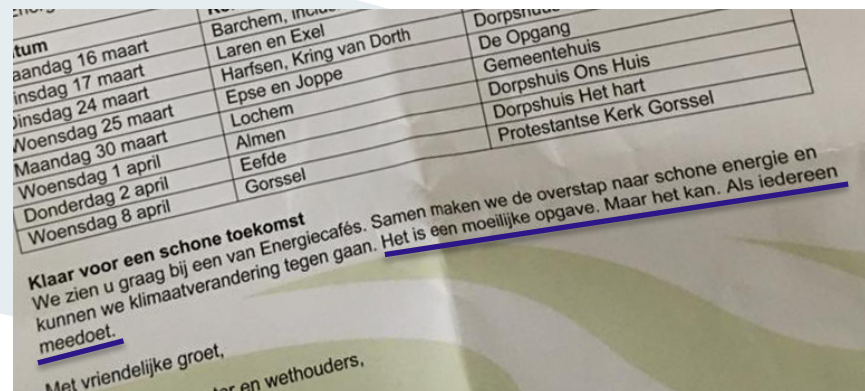
- Onvoldoende aandacht voor situatie;
- Spreken over techniek en CO2 besparing i.p.v. kostenbesparing;
- Drempels opwerpen i.p.v. bieden handelsperspectief.

“Praten over CO2 besparing en klimaat terwijl huishoudens met moeite brood op de plank krijgen.”

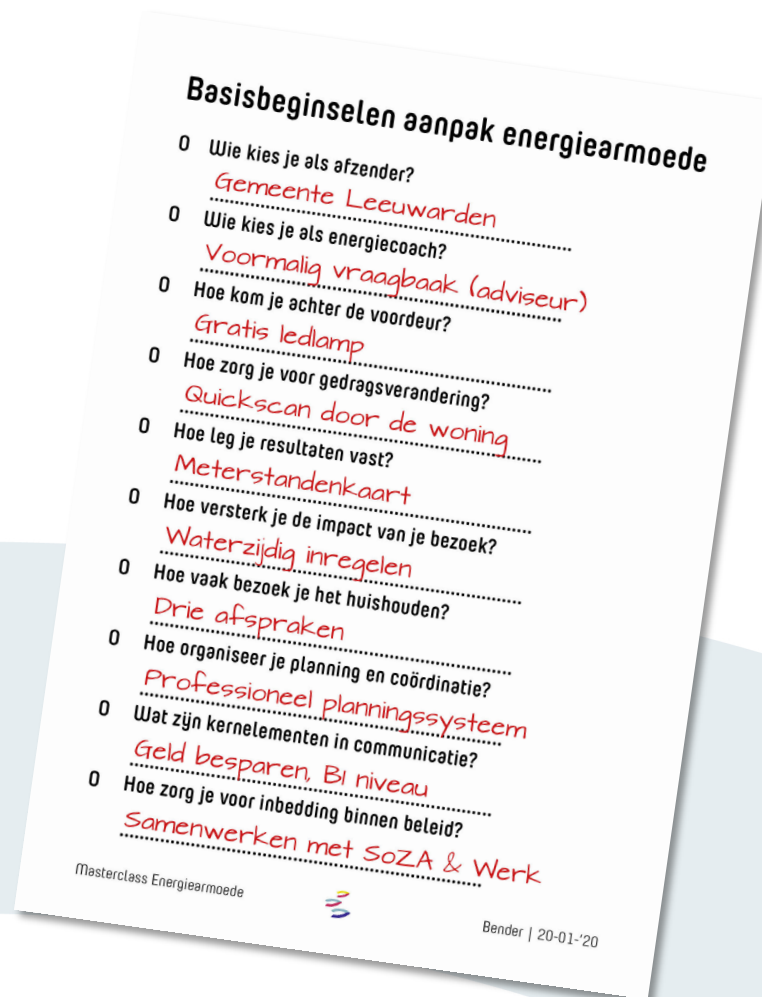

Kansen voor deze aanvliegroute

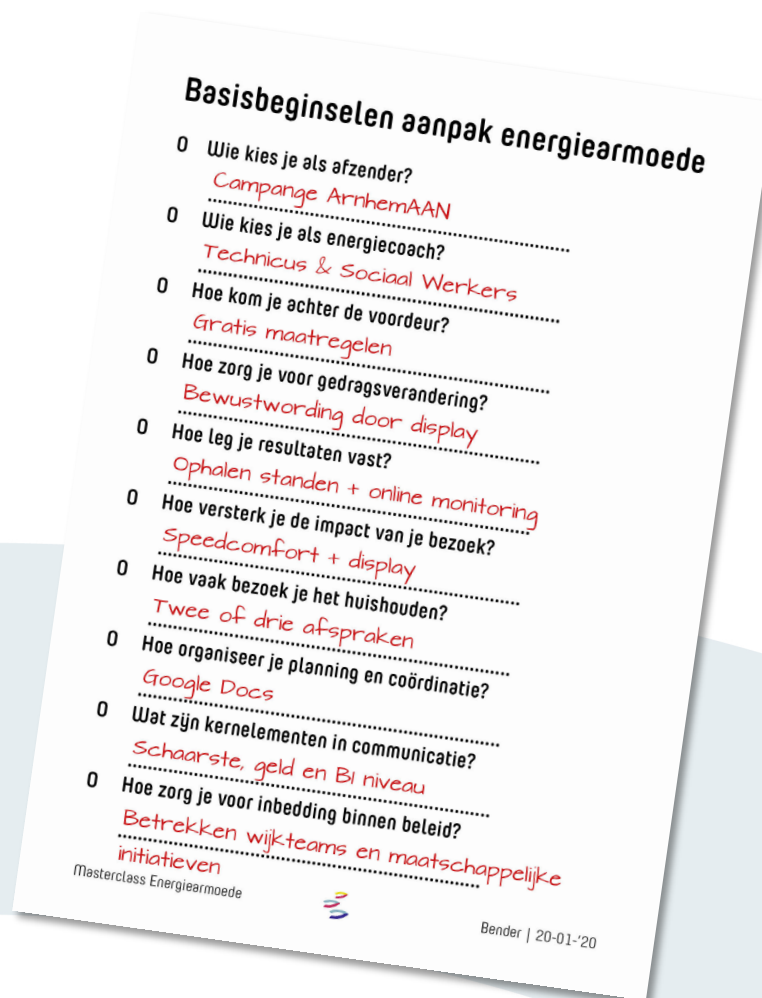
- Nieuwe kans tot kostenbesparing
- Volop aandacht voor energietransitie;
- Energiebesparing is neutrale positieve binnenkomer;
- Kostenbesparing wordt heel concreet en aantoonbaar;
- Blijvend effect op meerdere fronten;
- Volop kansen voor link tussen werk, energiebesparing en armoedebestrijding;
- En iedereen doet mee!

Enkele voorbeelden uit de praktijk

Enkele voorbeelden uit de praktijk

Inzichten op basis van oriëntatie TNO/ECN

Huishoudens in dreigende energie armoede lijken vaak zeer gemotiveerd om advies op te volgen en hun eigen situatie te verbeteren. De inzet van energicoaches is daarbij van meerwaarde.

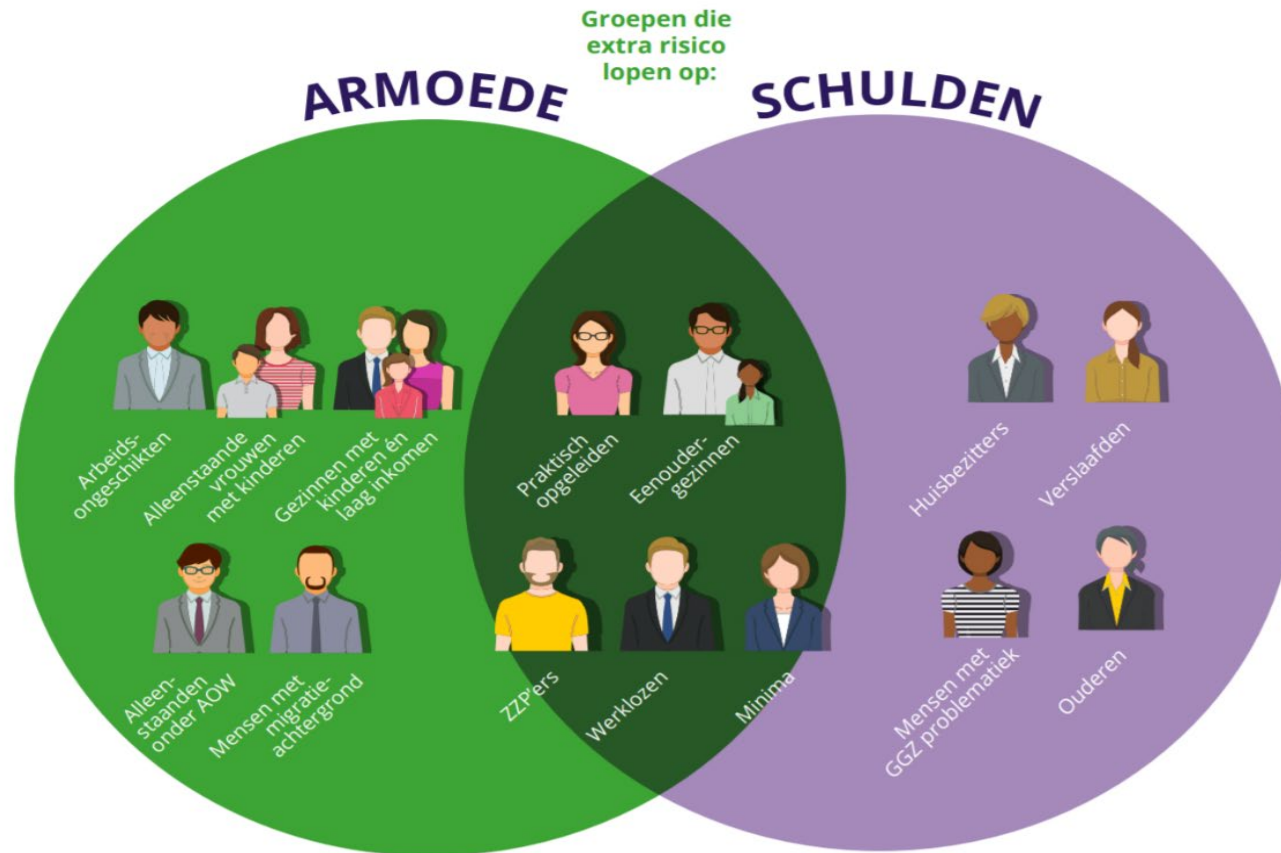
Veel tips en adviezen blijken vaak nog onbekend bij de doelgroep.

Het onderzoek toonde eveneens aan een gedegen voorbereiding en inzet niet mag ontbreken bij het bieden van energieadvies aan deze huishoudens. Het ondersteunen van huishoudens die als gevolg van armoede, slechte gezondheid en schulden leven onder zware omstandigheden vraagt meer dan het inzetten van eenmalige ondersteuning door vrijwilligers voor tips en advies om te besparen. Het vraagt serieuze investering om deze doelgroep daadwerkelijk mee te krijgen in de energietransitie.

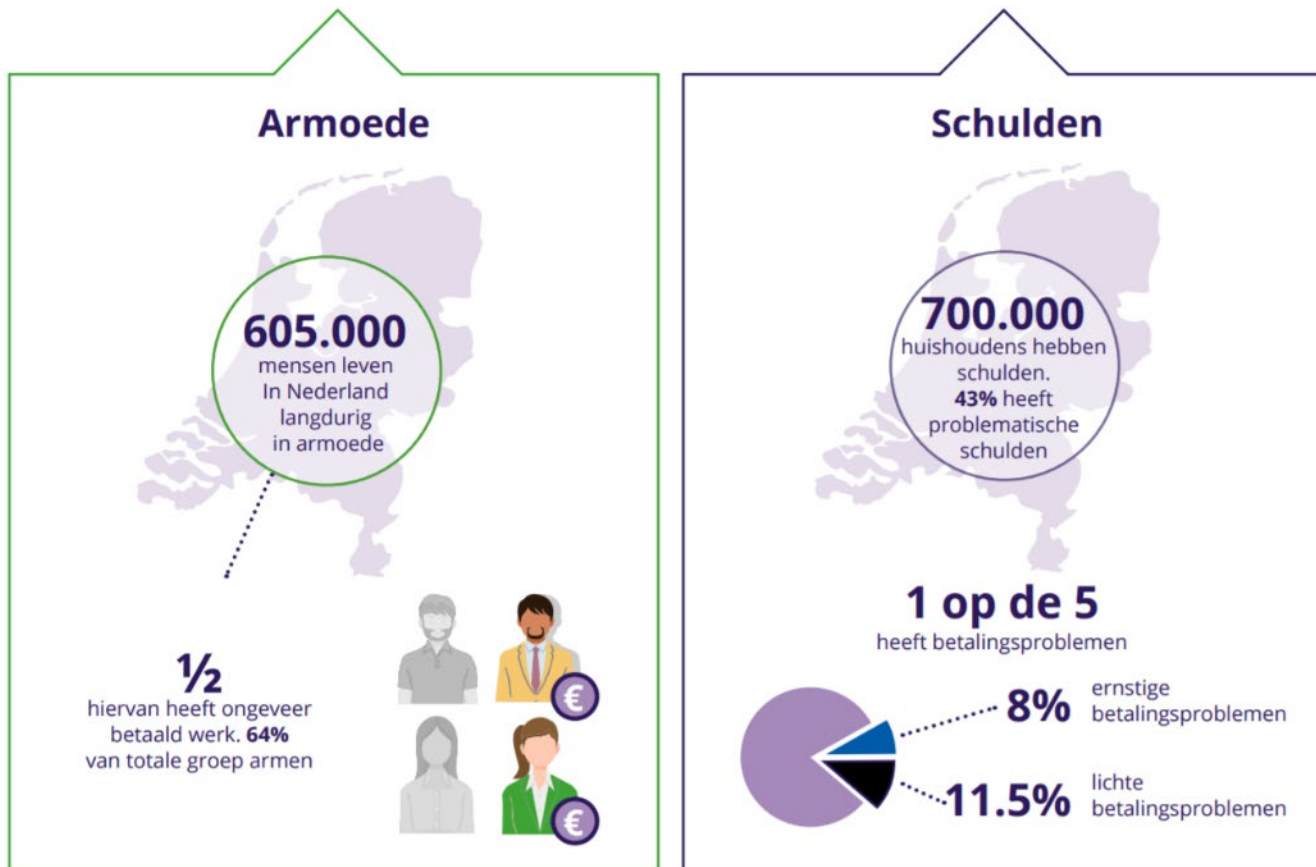
Belangrijkste uitkomsten uit het onderzoek door TNO/ECN

- **Focus op de intrinsieke motivatie van de huishoudens;**
Let niet alleen op techniek en geld, maar focus ook op het sociale aspect. Een sociaal werker met kennis van energie bereikt wellicht meer dan de technicus die puur focust op de besparing.
- **Bezoek huishoudens meer dan een keer;**
Benut de kracht van herhaling van het bezoek, biedt inzicht in de besparing door monitoring en breng samen met bewoners enkele gratis besparende producten aan.
- **Gebruik bij de opzet van een project voldoende tijd en middelen.**
Besteed voldoende aandacht aan selectie, opleiding en waardering van de energicoaches, investeer in het contactmoment achter de voordeur en betrek organisaties bij de aanpak die het vertrouwen hebben van de doelgroep.

Inzichten Movisie Armoede & Schulden

Inzichten Movisie Armoede & Schulden

Inzichten Movisie Armoede & Schulden

COMPETENTIES PROFESSIONALS

Stress-sensitieve dienstverlening:

- ☒ Creëren van prettige en veilige omgeving
- ☒ Coachende houding, steunende interactie
- ☒ Geen stress toevoegen
- ☒ Helpende instrumenten
- ☒ Schaarste (waar mogelijk) opheffen, invoeren beloningssystemen

Bieden van maatwerk:

- ☒ Cliënt goed kennen (situatie gedetailleerd vastleggen)
- ☒ Kennis van methodiek en armoede/schuldenproblematiek
- ☒ Aandacht voor extra risicogroepen
Vergroten van motivatie, vaardigheden en kennis
- ☒ Motiverende gespreksvoering
- ☒ Wetenschappelijk kennis vertalen naar praktijk

Verbinden van opgaven

Met het oog op de cijfers rond armoede en schulden én de link naar energie armoede zien we een enorme gemeenschappelijke kans en uitdaging.

- Hoe kunnen we binnen de uitdagingen van de energietransitie vanuit de beschikbare kennis, ervaring en inzet bij Sociaal Domein opschalen naar een aanpak waarin meer mensen met een smalle beurs effectief en blijvend (door de energietransitie heen) geholpen worden?

Hierbij rekening houdende met onderstaande constatering:

- Het energieverbruik is een hele concrete knop om aan te draaien voor blijvende kostenbesparing;
- Investeren in energiebesparende maatregelen verdient je in veel gevallen terug op je energierekening;
- Er dreigt een groeiend tekort aan technisch opgeleid personeel voor de uitdagingen van de energietransitie;
- Werkloosheidscijfers in Nederland lijken te stijgen als gevolg van de Coronacrisis.
- Armoedehulpvragen zijn in het afgelopen half jaar met ruim 30% toegenomen.

[*https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/33/coronacrisis-leidt-tot-ongekende-daling-aantal-banen](https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/33/coronacrisis-leidt-tot-ongekende-daling-aantal-banen)

Verkenning inbedding energietransitie binnen sociaal domein

Op basis van bovenstaande constatering zijn we een verkenning gestart bij de Nederlandse gemeenten rond de inbedding van het thema energie binnen het sociaal domein, specifiek gericht op het armoedebeleid en de schuldhulpverlening.

Dit heeft geleid tot een verkenning bij de gemeenten:

Breda, Loppersum, Rotterdam, Noordenveld, Smallingerland, Midden-Drenthe, Leeuwarden, Haarlem, Westerveld, Appingedam, Noardeast Fryslân, Hengelo, Aa en Hunze en Tiel.

Zij zijn gevraagd naar:

- de mate waarop de energietransitie al onderdeel uitmaakt van het armoedebeleid;
- In hoeverre de energierekening gezien wordt als middel om vaste lasten te verlagen;
- De betrokkenheid van sociaal domein bij de wijkgerichte energietransitie;
- De wijze waarop de gemeente huishoudens met een smalle beurs kan helpen;
- Hoeveel tijd er vanuit sociaal domein in het thema energie gestoken wordt;
- In welke mate budgetten van sociaal domein kans bieden om preventief te investeren in maatregelen bij kwetsbare huishoudens.

Vanuit de verkenning hebben we een eerste inzicht gekregen in de huidige kansen en uitdagingen voor een meer inclusieve energietransitie vanuit het sociaal domein.

Borging sociale energietransitie in Armoedebeleid

Een structurele aanpak van de aanpak energiearmoede vraagt inbedding van het thema binnen het armoedebeleid. Binnen de verkenning zien we grote verschillen tussen de gemeenten. Waar het thema energie binnen het armoedebeleid bij de ene gemeente nog onontgonnen terrein is, ligt er bij andere gemeenten al een bestuurlijke opdracht, inclusief concrete actieplannen voor een meer inclusieve energietransitie.

Breda	In gemeente Breda is een passage over de Sociale Energietransitie opgenomen in het beleidskader armoede. Dit beleidskader is op 28 mei vastgesteld door de gemeenteraad. Hier ligt dus definitief een bestuurlijke opdracht.
Noardeast Fryslân	In de gemeente NE Fryslân maakt de sociale energietransitie deel uit van het armoedebeleid én is armoedebestrijding onderdeel van de Woonvisie.
Aa en Hunze	Sociale Energie is 1 van de 9 bouwstenen van het armoedebeleid;
Leeuwarden	Specifiek sociaal energiebeleid opgesteld.

Wat gaan we doen

- 1. In de nog op te stellen Verordening voor het Woonabonnement laten wij opnemen dat er een financieel arrangement komt voor mensen met een laag inkomen zodat zij goedkoper kunnen lenen (ook als zij een BKR-beschadiging hebben).*
- 2. In een pilot in de Hoge Vucht experimenteren we met de koppelkansen die de energietransitie biedt op het terrein van werkgelegenheid en we werken aan 'ontzorgprogramma's'.*
- 3. We ontwikkelen een 'groene lening' die via de Kredietbank West-Brabant verstrekt kan worden.*

Aandacht voor energiebesparing binnen de schuldhulpverlening

Om huishoudens daadwerkelijk te kunnen bedienen met hulp en advies rond energie besparing zal dit thema onderdeel uit moeten maken van de algemene voorzieningen rond armoede en schuldhulpverlening.

In de oriëntatie zien we een gemengd beeld. Waar het thema bij diverse gemeenten nog onderbelicht is, of alleen vanuit contracten wordt aangeboden in de voorzieningenwijzer, zien we ook gemeenten waarin schuldhulpverleners al actief doorverwijzen naar energiecoaches.

Leeuwarden Vanuit schuldhulpverlening, vroeg signalering en wijkteams actief doorverwezen naar de energiecoach;

Haarlem Energiebesparing als thema bij voorlichtingsbijeenkomsten 'Grip op geld'. Energiecoaches zijn actief via de Sociale Wijkteams;

Hengelo Energie benoemd als middel om de woonlasten te verlagen. Dit kan middels het switchen van energieleverancier, aanpassen van gedrag en het bieden van advies (inclusief maatregelen);

Aa en Hunze Energiebesparing als stap in het realiseren van armoedebestrijding;

Betrokkenheid Sociaal Domein bij wijkgerichte energietransitie

Binnen de energietransitie sturen overheden specifiek op de wijkgerichte energietransitie. Gemeenten willen stap-voor-stap, wijk-na-wijk van het gas af. Dit heeft betrekking op alle huishoudens. Dus ook de minder kapitaalkrachtige doelgroep. Hoe krijgen we deze huishoudens mee, hoe bieden we hen perspectief en welke rol pakt sociaal domein hierin?

In de verkenning bleken 5 gemeenten vanuit het Sociaal domein al structureel betrokken te zijn bij de wijkgerichte energietransitie. Voor 6 gemeenten bleek dit nog meer incidenteel van aard en bij twee gemeenten was hier nog nauwelijks tot geen sprake van.

Haarlem	Sociale wijkteams zijn aangehaakt bij wijkgerichte energietransitie. Intensieve samenwerking tussen collega's duurzaamheid en sociaal domein.
Noardeast Fryslân	Sociaal domein actief betrokken bij beleidsvorming.
Rotterdam	Sociaal domein vooral betrokken bij pilots en wijkgerichte projecten in de energietransitie
Hengelo	Sociaal domein sluit sinds 1,5 jaar aan bij bijeenkomst in het kader van verduurzaming kwetsbare wijken.
Aa en Hunze	Energietransitie en de daaruit vloeiende nieuwe vormen van sociale ongelijkheid staan op de agende van het armoedepact. Er is een sterke koppeling tussen beide domeinen.

Kansen om huishoudens te helpen met het verlagen van de energierekening

Benut kennis en ervaring

- Gebruik inzichten uit Movisie met betrekking tot aanpak armoede en schulden;
- Benut de kennis, inzichten en het netwerk van de doelgroep zelf (Design Thinking);
- Sluit aan bij de voorzieningenwijzer.

Energiecoaching

- Investeer op inzet energiecoaches voor advies aan huis inclusief gratis maatregelen;
- Ga *outreaching* te werk en sluit aan bij preventie, vroegsignalering en budgetcursussen.

Woningcorporaties

- Zoek aansluiting bij de verduurzamingsopgave van woningcorporaties.

Financiering

- Ontwikkel (BKR-vrije) financieringsconstructie voor huishoudens met een smalle beurs.

Aanbod

- Zonnepanelen voor huurwoningen, energievergelijk, gratis ledverlichting bij promotie.

Wet- en regelgeving

- Energielabel als criterium bij bijzondere bijstand, zachte BKR-registratie, etc.

Werkgelegenheid

- Help mensen aan het werk zodat ze minder thuis zijn.

Inzet vanuit Sociaal Domein op thema energie

Een heikel punt in de uitdaging tot borging van het thema energie binnen het armoedebeloid ligt in de beschikbaarheid van tijd en collega's voor dit thema. Agenda's lopen over en collega's armoedebestrijding zitten tot over hun oren in het werk. Een extra thema als energie is voor hen vaak een brug te ver.

Bij 7 gemeenten bleek er geen tijd vrij te zijn gemaakt voor dit thema. Bij de andere gemeenten bleek dit vaak incidenteel. In **Leeuwarden**, **Noardeast Fryslân**, **Aa en Hunze** en **Smallerland** gaat het om een kleine 4 uur per week. Dit is volgens gemeente Leeuwarden te weinig. "Minimaal een dag per week zou handiger zijn." aldus Gina Trimp.

De gemeente **Rotterdam** geeft aan dat er binnen sociaal domein 2 FTE vrijgemaakt is.

"De focus ligt als gevolg van Corona de komende twee jaar op werkloosheid, stijgende armoede en schulden. Dit biedt waarschijnlijk geen ruimte voor de energietransitie. Tenzij we dit heel slim weten te verbinden."

Gemeente Breda – Mariëlle Pieterse

Speelt energiezuinigheid een rol in de ondersteuning vanuit Bijzondere bijstand?

Vanuit de bijzondere bijstand (of individuele inkomenstoeslag) kunnen huishoudens bij het noodgedwongen moeten vervangen van elektrische apparaten aankloppen voor een vergoeding bij de gemeente. In het verleden bleek dit budget vaak net voldoende voor tweedehands witgoed met laag energielabel.

Een eenvoudige rekensom toont aan huishoudens met een A+++ koelkast per jaar €90,- besparen op energiekosten in vergelijking met een koelkast van 10 jaar of ouder. De eerste A+++ koelkast staat al te koop voor nog geen €300,-. Een kostenpost die je in 3 a 4 jaar terugverdient.

In het kader van armoedebestrijding loont het om huishoudens een energiezuinige variant te kunnen bieden. In de gemeente **Hengelo** wordt dit inzicht omarmd. Hier is energiezuinigheid van apparaten een criterium. Voor de aanschaf zijn afspraken gemaakt met vaste regionale leveranciers.

In **Breda** en **Loppersum** wordt energiezuinigheid wel geadviseerd. In de andere gemeenten is dit onbekend of tot nog toe niet verwezenlijkt.

“Vaak als discussiepunt ter sprake gebracht door beleidsadviseurs vanuit Sociaal Domein. Juridisch adviseurs en adviseurs Werk & Inkomen wijzen dit echter af.”
Gemeente Rotterdam – Nyske Janssen

In welke mate zouden budgetten vanuit Sociaal Domein kans bieden om preventief te investeren in energiebesparende maatregelen bij huishoudens thuis?

De mogelijkheid om budgetten Sociaal Domein te benutten om preventief te investeren lijkt een brug te ver. Er wordt al gekort op de budgetten, er waren al forse overschrijdingen en de budgetten komen verder onder druk te staan vanwege de Coronacrisis.

Er zijn echter ook gemeenten waar al wél budget gereserveerd is voor energie. In **Leeuwarden** komt de rekening voor de gratis ledverlichting bij Sociaal Domein terecht. Ook de financiële garantstelling voor een te ontwikkelen lening (revolverend) wordt op dit budget geboekt. Andere gemeenten zien vooral kansen in de vertaalslag van energietransitie naar armoedebestrijding.

Hoe kunnen we de kansen voor een sociale energietransitie zo benutten dat er juist kansen ontstaan voor duurzame (blijvende) kostenbesparing, armoedebestrijding en werkgelegenheid?

Waar de ene gemeente heil ziet in het koppelen van duurzaamheidsbudgetten voor huishoudens met een smalle beurs, ziet de andere gemeente kans om juist op basis van armoedebestrijding en werkgelegenheid alsnog aanspraak te maken op budgetten vanuit het sociaal domein.

De cofinanciering in **Leeuwarden** lijkt een voorbeeld dat kan leiden tot blijvende betrokkenheid vanuit beide domeinen. Door cofinanciering zijn beide domeinen aan zet en blijven beide domeinen kijken naar de uitgaven en opbrengsten van een meer inclusieve energietransitie.

Conclusies op basis van verkenning

De eerste resultaten uit de verkenning naar de kansen en ontwikkelingen van een meer inclusieve energietransitie, lijken te leiden tot een haast complementair geheel aan instrumenten en initiatieven.

Waar het de ene gemeente (**Breda**) al is gelukt om het thema energie concreet te borgen in het beleidskader armoede, lukt het de andere gemeente (**Haarlem**) al om coaches in te zetten bij de sociale wijkteams. En waar het een van de gemeenten (**Leeuwarden**) lukt om vanuit de aanpak energie & armoede budgetten aan te boren vanuit Sociaal Domein, zien we dat de beleidsadviseurs armoede en duurzaamheid in de andere gemeenten (**Loppersum**) al intensief samen optrekken of actief betrokken zijn bij de beleidsvorming rond de wijkgerichte energietransitie (**Noardeast Fryslân**).

Ook zien we dat diverse gemeenten (**Rotterdam, Leeuwarden, Breda**) serieus toewerken naar financieringsregelingen voor huishoudens met een smalle beurs en/of schulden. Regelingen die het ook voor huishoudens met een smalle beurs mogelijk maken te investeren in hun woning. De ontbrekende schakel in de huidige energietransitie.

De grootste uitdaging lijkt te liggen in die vertaalslag waarin de energietransitie als thema wordt omgebouwd van bedreiging naar serieuze kans tot kostenbesparing, armoedebestrijding en vliegwieltje voor werkgelegenheid en nieuw duurzaam perspectief voor huishoudens met een laag inkomen.

Toewerken naar een actieprogramma voor een Inclusieve energietransitie, voor iedereen!

